

Ο ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ

Εκείνοι που διάβασαν το πανηγυρικό τεύχος των «Ακτίων» του Ιανουαρίου 1948, θα επρόσεξαν χωρίς άλλο, μέσα στις δηλώσεις των σαράντα κορυφαίων επιστημόνων και διανοουμένων της ύφης, και τη δήλωσι του καθηγητού της Γεωλογίας στο Πανεπιστήμιο του Harvard κ. Kirtley Mather. Εκεί βλέπομε με πόση χαρά ο καθηγητής Mather εκφράζεται για τη δήλωσι των Ελλήνων επιστημόνων, Λογοτεχνών και Καλλιτεχνών που δημοσιεύθηκε τον Δεκέμβριο του 1946. Και η χαρά του αυτή εξηγείται ιδιαίτέρως, όταν προσέξωμε ότι στο τέλος της επιστολής του ο Αμερικανός καθηγητής κάνει λόγο για μία περυσινή όμιλία του στο Όσλο, που, όπως λέγει ο ίδιος, συμφωνεί απόλυτα με τη Δήλωσι.

Ασφαλώς οι φίλοι και οι αναγνώσται των «Ακτίων» θα περιμένουν ύστερ' απ' αυτό τη δημοσίευσι της όμιλιας αυτής, ή κάποιου σχετικού άρθρου, και η προσδοκία αυτή είναι απόλυτα δικαιολογημένη.

Στην όμιλία αυτή, που δόθηκε με την ευκαιρία του Διεθνούς Συνεδρίου της Χριστιανικής Νεολαίας στο Όσλο της Νορβηγίας, ο καθηγητής Mather μίλησε μπροστά σε περισσότερους από χίλιους Χριστιανούς νέους, που αντιπροσώπευαν τις χριστιανικές νεολαίες διαφόρων χωρών, με θέρμη και με λόγια απλά, αλλά και βαρυσήμαντα. Μίλησε για το νέο πνεύμα που κατευθύνει την επιστήμη των ημερών μας, για το χριστιανικό πνεύμα που ξεπηδάει και πάλι-γιατί να το κρύψωμε, αφού τόσοι, όχι κατ' όνομα, μεγάλοι διανοούμενοι της ύφης το βεβαιώνουν;—από την Ελλάδα.

Πολλοί νομίζουν, άρχισε να λέη ο Mather, πως μία πιό εκτεταμένη εφαρμογή της επιστημονικής μεθόδου της σκέψης, μία γενικώτερη χρήσις των αποτελεσμάτων της επιστημονικής έρευνας, είναι ότι χρειάζεται για ν' αποκτήση κανείς την πλού-

σια και χαρούμενη ζωή που όλοι ζητούμε. Βλέποντας τα διάφορα κατορθώματα της τεχνικής μας προόδου, πολλοί που δεν ξεύρουν κατά βάθος τί γίνεται στα επιστημονικά μας εργαστήρια υπέθεσαν πως αφού η επιστήμη μας φάνηκε τόσο χρήσιμη στις καθημερινές μας ανάγκες, θα μπορούσαμε να περιμένωμε από την επιστήμη να μας δώση και ότι επιθυμούμε γενικά, ότι καλό υπάρχει. Είναι πολύ εύκολο αυτό, να περιπέση δηλαδή κανείς στο επιστημονικό λάθος να βγάλη «επιστημονικά» συμπεράσματα για ζητήματα που άναγονται σε σφαίρες πέρα από τα όρια της επιστημονικής έρευνας, κι έτσι να υποθέση πως η επιστήμη έχει δύναμι πολύ μεγαλύτερη απ' αυτήν που πραγματικά έχει. Αλλά η επιστήμη αυτή είναι η «αυτάρκης επιστήμη» (self sufficient science) κι όχι η καθαρή επιστήμη (pure science). Η καθαρή και γνήσια αυτή επιστήμη συνδέεται φιλικά με τη θρησκεία και, ακόμη περισσότερο, συνδυάζεται μαζί της σ' ένα σύστημα ζωής που υπόσχεται πολλά για το μέλλον της ανθρωπότητας.

Αν ρίξωμε ένα βλέμμα σ' ολόκληρο το διάστημα της ανθρώπινης ιστορίας—εξακολουθεί ο Αμερικανός καθηγητής—θα δούμε παντού ότι η τεχνική εφαρμογή της επιστημονικής γνώσεως έδωσε στους ανθρώπους πολύ μεγαλύτερη δύναμι απ' ότι πραγματικά χρειάζονται για ν' αντιμετωπίσουν τις πρακτικές τους ανάγκες. Κατά τα τελευταία ίδιως χρόνια οι καινούργιες έφευρέσεις έδωκαν στον άνθρωπο μεγάλες ικανότητες. Αλλά ικανότητες και δικαιοσύνη δεν είναι το ίδιο πράγμα. Όλες οι μηχανές και οι έφευρέσεις που η έξυπνάδα του ανθρώπου έχει επιτύχει, μπορούν να γίνουν όργανα για την ωφέλεια, αλλά και για την καταστροφή του. Και άλλοίμονο. Είναι τόσο φανερό, πως με το να γίνουν οι άνθρωποι επιτηδειότεροι δεν σημαίνει ότι

έγιναν και καλύτεροι.

Έξ άλλου οι βιολογικές έπιστήμες, λέγει ο Mather, προσπάθησαν να δώσουν άνεσι στον άνθρωπο και μέσα για μεγαλύτερη έξασφάλισι της υγείας του. Άλλά ή άνεσι και ή ευτυχία δέν μπορούν να ταυτισθούν. Πολλοί άνθρωποι ζούν με ευμάρεια, άλλ' αυτό δέν σημαίνει πώς είναι και ευτυχείς.

Έρχονται κατόπιν οι κοινωνικές έπιστήμες, πού με τή δημιουργία και εφαρμογή διαφόρων πολιτικών κοινωνικών και οικονομικών συστημάτων προσπαθούν να επιτύχουν εκείνο πού ή ανθρωπότης σήμερα περισσότερο ζητά, δηλ. τήν άρμονική συμβίωσι των ατόμων στην κοινωνία. Έξ άλλου ειδικοί κλάδοι κοινωνικών έπιστημών, όπως ή κοινωνική ψυχολογία και ψυχιατρική, ζητούν να επιτύχουν τού άκόμη πιό σπουδαίο, δηλαδή-όπως άκριβώς είπε ο δ-μιλητής-«να καλλιεργήσουν τού άτομο σε μιá ολοκληρωμένη προσωπικότητα, με επίγνωσι του έαυτού του, συντελεστού της κοσμικής τάξεως πού κατέχει τήν πρέπουσα θέσι στό σύμπαν και στην κοινωνία». Μ' αυτό τον τρόπο οι κοινωνικές έπιστήμες μπαίνουν άναγκαστικά, από τον δικό τους δρόμο, στον τομέα της άρμοδιότητος της θρησκείας, πού με τά ίδια άκριβώς ζητήματα άσχολεϊται. Άλλά άπ' αυτή τήν άποφι και άλλοι τομείς άρμοδιότητος της έπιστήμης, είναι συγχρόνως και της άρμοδιότητος της θρησκείας: Οι φυσικές έπιστήμες, με τού ν' άσχολούνται με τήν έρευνα για τήν ανακάλυψι των αρχών από τις όποιες διέπεται τού σύμπαν, μās άπεκάλυψαν τον θαυμαστό άληθινά τρόπο με τον όποιο τού σύμπαν αυτό κινείται και λειτουργεί, αλλά μαζί μ' αυτό μās άπεκάλυψαν και τήν ύπαρξι της μεγάλης Διανοίας πού τού διευθύνει. Άκόμη και σε ζητήματα πού θα νόμιζε κανείς ότι καμιά σχέση δέν μπορούν να έχουν με τή θρησκεία, έξ αίτίας της μηχανιστικής των φύσεως, ή θρησκεία έχει άρμοδιότητα, γιατί αυτή μπορεί να προλάβη τούς ανθρώπους, να μή κάνουν κακή χρήσι των έφευρέσεων και ανακαλύψεων.

Οι βιολογικές πάλι έπιστήμες μās άποκαλύπτουν ότι στη δημιουργία και τήν έξέ-

λιξι των όντων ύπάρχει σκόπιμη κατεύθυνσι και ότι οι δημιουργικές δυνάμεις της φύσεως δέν ενεργούν κατά ένα άπόλυτα μηχανιστικό τρόπο, αλλά με μέθοδο πού θα μπορούσε να χρησιμοποιηθή μόνο από μιá έξαιρετική προσωπικότητα. Κι' έδω πάλι βλέπομε τον συνδετικό κρίκο με τή θρησκεία, ή όποια στην προσωπικότητα αυτή βλέπει τού πρόσωπο του Θεού.

Η έπιτυχία του ανθρώπινου οργανισμού, έξακολουθεί ο Άμερικανός καθηγητής, όχι μόνο να επιζήση μέσα στις διάφορες δυνάμεις και συνθήκες του περιβάλλοντος, αλλά και να ύψωθή σε μιá τόσο πλεονεκτική θέσι, ενώ άλλοι οργανισμοί ζώνων έπίσης τελειοποιημένων δέν κατώρθωσαν να επιζήσουν, σημαίνει ότι ή ανθρώπινη φύσις ταιριάζει με τού φυσικό περιβάλλον. Άλλ' αυτό δέν σημαίνει ότι και στό μέλλον δέν θάχη ν' αντιπαλαίση προς τού φυσικό περιβάλλον. Και είναι μιá από τις άρμοδιότητες της θρησκείας, να τονώσει τούς πόθους και να στηρίξη τις έέργειες πού θα κάνουν τον άνθρωπο να προσαρμοσθή πιό έπιτυχημένα στό περιβάλλον.

Όσον άφορά τις κοινωνικές έπιστήμες, αυτές άκριβώς φανερώνουν τή σπουδαιότητα πού έχουν οι ιδέες και τά ιδανικά στη ζωή του ανθρώπου. Οι περισσότεροι κοινωνιολόγοι παραδέχονται, όπως και οι Χριστιανοί, ότι «ούκ έπ' άρτω μόνον ζήσεται άνθρωπος». Στους καιρούς μας μάλιστα τού πρόβλημα της οργανώσεως μιās πραγματικής κοινωνίας ανθρώπων και τού ζήτημα του τί ιδανικά πρέπει να δραματισθομε για να επιτύχωμε τις άρμόζουσες σχέσεις μεταξύ ατόμων για μιá σταθερή τάξι στον κόσμο, έχουν πολύ μεγάλη σπουδαιότητα. Κι' έδω συνεργασία θρησκείας και έπιστήμης.

Ο καθηγητής Mather μίλησε κατόπιν, χωρίς ν' αναφέρη όνόματα, για τά διάφορα καθεστώτα με τά όποια κυβερνάται ο σημερινός άνθρωπος και κατέληξε στο ότι ενώ οι άνθρωποι μέχρι σήμερα έχουν πολλές φορές κυβερνηθή από καθεστώτα βίας, δέν έχομε ιδή ακόμα έθνος πού να μπορη να πη κανείς πώς κυβερνήθηκε με τούς σκοπούς και τά ιδανικά πού έμπνέει ή θρη-

σκεία. Πρέπει λοιπὸν ν' ἀναγνωρίσωμε τὴν ἀνάγκη παγκόσμιας συνεργασίας βασιμιμένης στὶς ἠθικὲς ἀξίες. «Ἄν καὶ οἱ ἀξίες αὐτές»-γιὰ νὰ μεταχειρισθοῦμε τὰ ἴδια λόγια τοῦ Mather-«δὲν μποροῦν νὰ μετρηθοῦν μὲ ἐπιστημονικὰ ὄργανα μετρήσεως, εἶναι μολοντοῦτο πραγματικότητες. Οἱ πνευματικοὶ παράγοντες στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι τοὺ λ ἄ χ ι σ τ ο ν τόσο σπουδαῖοι ὅσο καὶ οἱ φυσικοὶ παράγοντες».

Ἡ στάσις τοῦ Χριστιανοῦ, ἐξακολουθεῖ ὁ Ἀμερικανὸς καθηγητῆς, ἀπέναντι στοῦ πρόβλημα τῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως, εἶναι φανερή. Πρέπει νὰ ἐργασθῆ γιὰ τὴν τελειοποίησι μιᾶς κοινωνίας ποὺ νὰ δίνῃ τίς καλύτερες εὐκαιρίες γιὰ τὸ ζωντάνεμα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τὴν ἀνάπτυξι τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Ἄν πραγματικὰ πιστεύωμε τὸν Χριστὸν ὡς Κύριον, πρέπει νὰ ἐνεργοῦμε σύμφωνα μὲ τὴν ὑπέροχη διδασκαλία Του, γιὰ τὴν ὑπέρτατη ἀξία τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, τὴν ἀξιοπρέπεια κάθε ἀνθρωπίνου ὄντος, τὰ προνόμια ἀλλὰ καὶ τίς εὐθύνες ποὺ τοῦ δίνει ὁ τίτλος «παιδί τοῦ Θεοῦ». Κανένα κοινωνικό, πολιτικό, ἢ οἰκονομικὸ σύστημα ποὺ διαιρεῖ τοὺς ἀνθρώπους σὲ κυρίους καὶ δούλους δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ δεκτὸ ἀπὸ τὸν Χριστιανό. Ἄν ἡ ἀνθρώπινη κοινωνία μπορῆ νὰ ὀργανωθῆ ἀποτελεσματικὰ μὲ βάσι τῆς χριστιανικῆς ἀρχῆς ὅτι ὅλοι οἱ ἀνθρώποι εἶναι ἀδελφοί, αὐτὸ θὰ ὑποστηρίξῃ πέρα γιὰ πέρα τὴ θρησκευτικὴ ἀποψι ὅτι ὁ κόσμος κυβερνᾶται ἀπὸ τὸν Θεὸν τῆς ἀγάπης.

Οἱ νέες ἐπιστημονικὲς καὶ τεχνικὲς ἀνακαλύψεις, ὅπως π.χ. τῆς πενικιλίνης, τῆς διασπάσεως τοῦ ἀτόμου κλπ., κάνουν ἐπιτακτικὴ τὴν ἀνάγκη νὰ συνδυασθῆ στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἐπιστήμη μὲ τὴ θρησκεία. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ 20οῦ αἰῶνος ὁ κόσμος μας ἔγινε ἕνας κόσμος ἀναγκαστικῆς ἀλληλεξαρτήσεως. Σήμερα γιὰ πρώτη φορά στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος, οἱ ἀνθρώποι ἔχουν τὴ δύναμι νὰ διαπράξουν ὁμαδικὴ αὐτοκτονία. Καὶ ὅμως ἡ ἀνθρωπότης αὐτὴ ζῆ σήμερα σ' ἕνα κόσμο ἀφθονίας, τοῦλάχιστον δυνάμει. Χάρις στὴ σύγχρονη ἐπιστήμη καὶ τεχνικὴ, μποροῦμε τώρα νὰ χρησιμοποιήσωμε τίς ἀφθονες πη-

γές πλοῦτου ποὺ βρίσκονται στὴ γῆ, καὶ μὲ τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ ἐξασφαλίσωμε τὴν ἀποδοτικὴ καὶ ἀνετη ὑπαρξί καθενὸς ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς γῆς. Γιὰ πρώτη φορά στὴν ἱστορία ἡ μητέρα γῆ μπορεῖ καὶ πάλι νὰ θρέψῃ μὲ ἀνεσι κάθε ἀνθρώπον.

Τώρα εἶναι ὁ καιρὸς τῶν ἀποφάσεων. Σὲ κάθε χώρα, σ' ἄλλες πιὸ πολὺ, σ' ἄλλες πιὸ λίγο, τὰ χριστιανικὰ νειῶτα ἔχουν τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπιδράσουν στὶς ἀποφάσεις αὐτές. Ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἡ ἀδιαφορία τῶν περισσοτέρων ἀνθρώπων καὶ ἡ προθυμία τους νὰ δεχθοῦν μοιρολατρικὰ ὅτι τοὺς ἐπιβάλλεται. Κι' ἐν τούτοις ὁ ἀνθρώπος εἶναι τὸ πρῶτο δημιούργημα ποῦ, ὅπως ξαίρει ἡ ἐπιστήμη, ἔχει τὸ προνόμιο νὰ ἐπηρεάζῃ ἐκ τῶν προτέρων τὴν πορεία τοῦ μέλλοντός του. Πῶς θὰ μεταχειρισθῆ ὁ ἀνθρώπος τὴ μεγάλη δύναμι ποὺ ἔχει ἀποκτήσει μὲ τὴν ἐπιστήμη; Ἄς προσέξωμε! Καταστροφή καὶ θάνατος-ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος. Ἀποδοτικὴ καὶ ἀνετη ὑπαρξί, μὲ εὐκαιρίες ποὺ μᾶς χαμογελοῦν γιὰ μιὰ χαρούμενη, πνευματικὴ ζωὴ-ἀπὸ τὸ ἄλλο. Τί θὰ κάνωμε; Χρειάζεται διάνοια, γιὰ νὰ κατασκευάσῃ κανεὶς ἀτομικὲς βόμβες, ἀλλὰ χρειάζεται κάτι παραπάνω ἀπὸ διάνοια γιὰ νὰ καταλάβῃ κανεὶς τὴ σημασία τῆς δεύτερης ἀπὸ τίς δύο περιπτώσεις ποὺ ἀναφέραμε προηγουμένως.

Οἱ σημερινοὶ ἐπιστήμονες δὲν παύουν νὰ φωνάζουν πῶς τίς ἀποφάσεις ποὺ πρέπει νὰ πάρωμε πρέπει νὰ τίς ἀναζητήσωμε στὸν ἠθικὸ νόμον κι' ὄχι στὴ φυσικὴ ἢ τὴ χημεία.

Ὁ Mather κατόπιν ἐξήγησε ὅτι ὁ ἐπιστήμων δὲν ἔρχεται καθόλου σὲ ἀντίθεσι μὲ τὴ θρησκεία. Ὁ ὄριμος καὶ πεπειραμένος ἐπιστήμων, εἶπε, εἶναι ταπεινὸς ἀνθρώπος. Ξέρει πόσο σοφὸ πρᾶγμα εἶναι τὸ νὰ σέβεται τὰ γεγονότα, ὅπως κάνει τὸ μικρὸ παιδί, καὶ νὰ τὰ παρακολουθῆ ἐκεῖ ποὺ τὸν ὀδηγοῦν. Γνωρίζει πολὺ καλὰ τὰ ὅρια τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως, κι' ὅτι ἕνα μεγάλο ἄγνωστο βρίσκεται πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια αὐτά. Γιὰ νὰ ἐκτεθῆ τὸ ζήτημα μὲ ἐπιστημονικοὺς ὁρους, ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ ἐπιστήμονος ὀφείλεται στὴν ἀναγνώρισι, πῶς ἡ ἀρχὴ τοῦ «ἰντετερμινισμοῦ» ἔρχεται ὡς

συνέπεια τῆς παραδοχῆς τῆς «στατιστικῆς ὕψης τῶν φυσικῶν νόμων» (1) καὶ τοῦ γεγονότος ὅτι δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐξέλθῃ ἑαυτοῦ διὰ νὰ μελετήσῃ ἑαυτόν». Τώρα εἶναι πιά φανερό, πῶς οἱ φυσικὲς ἐπιστῆμεις δὲν μποροῦν ν' ἀσχοληθοῦν μὲ τὰ ἀπόλυτα, κι' ὅτι ὑπάρχουν πραγματικότητες ποὺ δὲν ὑποπίπτουν στὸν ἔλεγχον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ὁ εὐπαθὴς ζυγὸς ποὺ θὰ μπορούσε νὰ μετρήσῃ π.χ. τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον;

Χρειαζέται λοιπὸν κάτι παραπάνω ἀπὸ τὴν διάνοια τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τὴν τελειοποίησίν του. Αὐτὸ τὸ κάτι εἶναι ἡ θέλησις, ἡ καλὴ θέλησις, ἡ «εὐδοκία» Ἐκεῖνου ποὺ τὴν θεμελίωσε μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸ μαρτύριό Του ἐδῶ στὴ γῆ καὶ τὴν κατευθίνει μὲ τὴν ἀδιάλειπτη παρουσία Του στὸν κόσμον. Ἡ διάνοια μᾶς ἐπιτρέπει νὰ προβολογίσουμε τὶς συνέπειες τῶν πράξεών μας. Ἀλλὰ ἡ θέλησις μᾶς κάνει νὰ ἐκλέγουμε τὶς πράξεις ἐκεῖνες ποὺ εἶναι πραγματικὰ ἐφελίμως. Γιὰ νὰ μπορέσῃ κανεὶς νὰ ὀνομασθῇ πραγματικὸς Χριστιανός, πρέπει νὰ χρησιμοποιῆ τοὺς δύο αὐτοὺς παράγοντας κατὰ τὸν

καλύτερο τρόπο· καὶ μόνο τότε θὰ μπορῆ νὰ λέγῃ πῶς ζῆ «πρὸς δόξαν Θεοῦ»!

Ἡ ἀνθρωπότης μεταβάλλεται. Ἀπὸ τὸ φλογερὸ καμῖνι τῆς ἱστορίας βγαίνουν καινούργιοι τρόποι ζωῆς. Ἀλλὰ τὸ εἶδος τῆς μεταβολῆς, ὁ χαρακτήρας τῶν νέων τρόπων ζωῆς, τὸ τέρμα τῆς πορείας τῶν ἀνθρώπων, εἶναι κρυμμένα στὴν ὁμίχλη τῆς ἀβεβαιότητος τοῦ μέλλοντος. Μιὰ μόνο βεβαιότης ὑπάρχει γιὰ τὸ μέλλον αὐτό: "Ὅτι τὸ εἶδος τοῦ κόσμου ποὺ θὰ διαδεχθῆ τὸν σημερινό, θὰ καθορισθῆ ἀπὸ τὶς ἰδέες καὶ τὰ ἰδανικὰ ποὺ θὰ κυβερνήσουν τὶς ὑποθέσεις τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ἀνθρώπινη διάνοια γεννᾷ ἰδέες· ἀλλὰ τὰ ἰδανικὰ δὲν γεννιῶνται, ἀποκαλύπτονται μόνο στὸν ἀνθρώπο. Τὰ ἰδανικὰ δημιουργήθηκαν ἀπὸ δυνάμεις καὶ συνθήκες ποὺ ὁ ἀνθρώπος δὲν μπορεῖ νὰ τὶς κυριαρχήσῃ. Ἰππῆρξαν ἀνέκαθεν στὸν κόσμον αὐτό, ποὺ κατὰ βάθος κυβερνᾶται τόσο ἐλεύθερα, τόσο δίκαια, τόσο σοφά, καὶ μὲ τόση ἀγάπη.

Τὸ μεγαλύτερο ἰδανικόν, τὸ ἰδανικόν τῆς συνεργαζομένης πανανθρώπινης συμπολιτείας, μ' ἄλλα λόγια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, δημιουργήθηκε μαζὶ μὲ τὰ πρῶτα θεμέλια τοῦ σήμπαντος.

Ἀπὸ τὴ θέλησι τῆς ἀνθρωπότητος ἐξαρτᾶται νὰ τὸ κάνῃ πραγματικότητα.

G. A. HERRNS

(1) Τὸ θέμα αὐτὸ ἐκτίθεται μὲ εὐρεία ἀνάλο-
σι στὸ ἄρθρον τοῦ Ρ. Δαμιανοῦ, «Ἡ ὕψις τῶν
νόμων τῆς Φυσικῆς». «Ἀκτίνες» τόμ. Γ' σ. 440.